

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף עב

גמרא: תניא רבי יוסי הגלילי אומר וכו'

שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא: הוא גומר את כל הכסף של אביו, והוא רוצה להמשיך במנהגיו הרעים והוא לא מוצא כסף.

ולצדיקים - רע להם ורע לעולם: כלומר מיתה של צדיקים זה רע.

שינה ויין לרשעים הנאה להם והנאה לעולם: כי הם לא עושים רע בזמן שהם ישנים או שתויים. ואילו צדיקים להיפך הם לא עושים טוב בזמן שהם ישנים.

שקט לרשעים וכו': כי יש להם פנאי לעשות רע. ואילו שקט לצדיקים נותן להם פנאי לעסוק בתורה ומצות.

פיזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם: כי כך הם לא מתחברים יחד להרוס את העולם.

מתני': הבא במחתרת נידון על שם סופו: גנב שחופר חפירה ונכנס לתוך בית חבירו בכדי לגנוב את ממונו, התירה התורה לבעל הבית להרוג אותו. כי אם הוא לא יעשה זאת הגנב יהרוג אותו, ו'הבא להורגך השכם להורגו'. וכפי שיבואר להלן.

היה בא במחתרת ושבר את החבית: יש שני סוגים של 'בא במחתרת'. א. ברור לנו שהוא יהרוג את בעל הבית. לגנב כזה "אין לו דמים" כלומר מותר להרוג אותו כאילו אין לו דם ונשמה. בסוג הזה נכללים כמעט כל בני האדם. ב. ברור לנו שהוא לא יהרוג את בעל הבית. לגנב כזה "יש לו דמים" יש לו דם ונשמה ואסור להרוג אותו. (בסוג הזה נכלל אבא שבא במחתרת לבית של בנו, שהוא ודאי לא יהרוג את בנו).

אם הגנב שבר חבית והצליח לברוח. אם הוא גנב ש"יש לו דמים" ואסור להרוג אותו, הוא חייב לשלם על החבית ששבר. אבל אם הוא גנב ש'אין לו דמים' ומותר להרוג אותו, הוא פטור מלשלם על החבית. והטעם, כי אדם שמתחייב שני עונשים (כגון

כאן. עונש א' מיתה, ועונש ב' תשלומין על הנזק של החבית), פטור על התשלומין, כי 'קם ליה בדרכה מיניה' - הוא עומד בעונש הגדול מבין שני העונשים. ואפילו שבסופו של דבר הוא ניצל מהמוות, הוא נשאר פטור מלשלם, משום שבאופן עקרוני היה עליו עונש מוות.

גמרא: אמר רבא מאי טעמא דמחתרת? חזקה אין אדם וכו': מוחזק לנו שהבעל הבית לא ישתוק ויסכים שישגנבו לו את הכסף. ולכן הגנב אומר לעצמו אם אני אלך לבית שלו הוא יעמוד מולי ולא יתן לי לגנוב, ואם הוא יעמוד מולי אני אהרוג אותו. על כך אומרת התורה אם בא להורגך השכם להורגו.

*

אמר רב - הבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור. מאי טעמא? בדמים קננהו: גנב הבא במחתרת שגנב כלים וברח, הוא פטור מלשלם. משום שהוא קנה אותם 'בדמי נפשו' שהיה חייב מיתה בזמן שלקח אותם.

אמר רבא מסתברא וכו': מסתבר שרב דיבר במקרה שהגנב שבר את הכלים (אפילו לאחר שיצא מהבית), שאז כל החיוב שלו הוא חיוב של תשלומים, אך מכיון שהוא היה חייב מיתה הוא פטור מתשלומים. אבל אם הכלי נמצא ברשותו של הגנב, הוא חייב להחזיר אותו בחזרה, כי הוא לא שלו אלא שייך לבעליו. והרי זה כאילו הכלי נמצא בפקדון בידיו של הגנב.

ו'האלהים' אמר רב וכו': אבל, אמר רבא, אני נשבע שרב דיבר אפילו במקרה שהגנב שומר על הכלי בביתו שהוא פטור מלהחזיר אותו. והטעם, כי הכלי אינו נחשב כנמצא בפקדון אצל הגנב. שהרי במקרה שלגנב הזה 'יש דמים' ואסור להרוג אותו והוא גנב איתו את הכלי, ולאחר מכן נשבר לו הכלי בביתו באונס, הוא חייב לשלם על הכלי. למרות שאם הכלי היה מופקד בידיו הוא היה פטור באונסין. אלא מוכח שהגנב קנה את הכלי לעצמו, וכשהוא נשבר הוא נשבר לעצמו והוא הפסיד, והוא חייב לשלם על הכלי שגנב.

אם כן גם במקרה שלגנב 'אין דמים' ומותר להרוג אותו, אם הוא גנב את הכלי לביתו והוא שומר עליו בביתו, הוא לא חייב להחזיר אותו כי הוא קנה את הכלי לעצמו. וכאמור אין לו חיוב תשלומים משום 'קם ליה בדרכה מיניה'.

ולא היא! כי אוקמינא וכו': רבא דוחה את דברי רב. אין זה נכון. כי באמת הגנב לא קונה את הכלי לעצמו. והסיבה שגנב ש"ש לו דמים' ואסור להורגו שגנב כלי ולאחר

מכן נשבר לו באונס הוא חייב לשלם עליו, כי הגנב אינו נחשב לשומר פקדון, אלא ל'שואל'. ושואל חייב באונסין, משום שהתורה העמידה את החפץ ברשותו של השואל רק לגבי האונסין שיתחייב עליהם, אך אם החפץ לא התקלקל הוא שייך לבעליו ולא לשואל. וכך גם גנב הבא במחירת דומה לשואל.

קושיא לרב: תנן בא במחירת ושיבר את החבית. יש לו דמים חייב, אין לו דמים פטור: עד כאן משנתנו. משמע שגנב שאין לו דמים ומותר להורגו, דוקא אם הוא שבר את החבית הוא פטור מלשלם עליה. אבל אם הוא לקח אותה והיא ברשותו הוא חייב להחזיר אותה. כדברי רבא.

דחיה: הוא הדין דאפילו נטל נמי וכו': באמת גם כשהוא לקח את הכלי והוא ברשותו, הוא פטור מלהחזירו. והסיבה שהמשנה נקטה את המקרה ששבר את החבית, ללמד אותנו שאם 'יש לו דמים' ואסור להרוג אותו, אפילו אם הוא שבר את החבית הוא חייב לשלם עליה.

קושיא: פשיטא מזיק הוא: פשוט שהוא חייב לשלם. **תירוץ:** הא קמ"ל דאפילו שלא בכוונה. **קושיא: מאי קמ"ל וכו':** מה החידוש בדבר? שאדם מועד לעולם? הרי כבר למדנו במשנה שאדם מועד לעולם בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון. **תשובה: קשיא!**

מתיב רב ביבי בר אבוי - הגונב כס בשבת חייב, שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת. היה מגרר ויוצא פטור, שהרי איסור גנבה ואיסור סקילה באין כאחד: הגונב כס (= ארנק) בשבת חייב לשלם. כיון שכשהגביה את הכיס בבית הבעלים, כבר התחייב לשלם על הגניבה. ואילו על איסור שבת הוא עובר רק אח"כ כשמוציא את הארנק מבית הבעלים לרה"ר, אז הוא עובר על איסור הוצאה מרשות לרשות.

אבל אם גרר את הכיס החוצה, פטור מלשלם על הכיס. כיון שאיסור גניבה ואיסור שבת באים ביחד. כי כשהוא מוציא את הארנק החוצה הוא קונה אותו, ובאותו הרגע הוא גם עובר על איסור הוצאה מרשות לרשות. והדין הוא שהעובר על איסור אחד שיש בו גם חיוב מיתה וגם חיוב תשלום ממון, פטור מתשלום הממון, משום 'קם ליה בדרכה מיניה' כלומר מחייבים אותו רק על העונש החמור מבין שני העונשים כנ"ל.

הקושיא - לרבא מדוע הוא פטור מלהחזיר את הכיס? הרי הכיס נמצא ברשותו.

תירוץ: והלכתא דשדנהו בנהרא: יש לתרץ שמדובר שלאחר שהוא גנב את הכיס הוא זרק אותו בנהר, ואז הכיס לא בעולם ולכן הוא פטור מתשלומים.

רבא איגנבו ליה זיכרי: לרבא נגנבו אילים במחתרת. הגנבים החזירו לו אותם, אך הוא לא הסכים לקבל אותם בחזרה. בגלל שההוראה יצאה מפיו של רב שגם כשהחפץ נמצא ברשות הגנב הוא פטור מלהחזירו.

*

תנו רבנן "אין לו דמים אם זרחה השמש עליו". וכי השמש עליו בלבד זרחה? אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו, ואם לאו אל תהרגהו: נאמר "אם במחֶתֶרֶת יִמְצָא הַגֵּנֵב וְהָפֶה וְמָת אִין לו דָּמִים : אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לו". הברייתא הזו דורשת את הסמיכות של הפסוקים "אין לו דמים אם זרחה השמש עליו". מתי אין לו דמים ומותר לך להרוג אותו? כשברור לך כשמש שהוא יהרוג אותך, אבל אם ספק לא.

תניא אידך - "אם זרחה השמש עליו דמים לו". וכי השמש עליו בלבד זרחה? אלא אם ברור לך כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו, ואם לאו הרגהו: הברייתא הזו דורשת את המשך הפסוק "אם זרחה השמש עליו דמים לו". מתי אסור לך להרוג אותו? כשברור לך כשמש שהוא ירחם עליך, אבל מספק מותר לך להרוג אותו.

קשיא סתמא אסתמא: שתי הברייתות סותרות זו את זו. האם מותר בספק להרוג אותו או לא.

לא קשיא כאן באב על הבן, כאן בבן על האב: הברייתא הראשונה מדברת על אבא שבא במחתרת לבנו, שמספק אסור לבן להרוג אותו כי האבא ירחם עליו, אלא אם כן ברור לבן כשמש שהוא יתאכזר עליו. אבל הברייתא השניה מדברת בבן שבא במחתרת לאביו שמספק מותר לאבא להרוג אותו כי הבן לא ירחם עליו, אלא אם כן ברור לאבא כשמש שהבן ירחם עליו.

אמר רב - כל דאתי עלאי במחותרא וכו': כל מי שיבוא אלי במחתרת אני אהרוג אותו חוץ מרב חנינא בר שילא. רב מבאר את דבריו. מאי טעמא לא אהרוג אותו האם בגלל שהוא צדיק? הרי אם הוא יבוא במחתרת הוא כבר לא יהיה צדיק! אלא בגלל שברור לי שהוא ירחם עלי כאב על בן.

*

תנו רבנן "דמים לו" בין בחול בין בשבת. "אין לו דמים" בין בחול בין בשבת: מלשון הפסוק לומדים שאין הבדל בין יום חול לשבת, אסור לבן להרוג את אביו שבא במחותרת, ומותר לו להרוג אדם אחר.

קושיא: בשלמא אין לו דמים וכו': מוכן שצריכה הגמרא להשמיע לנו שמותר להרוג שאר אדם שבא במחותרת בשבת. כי היה מקום לומר שכמו שבית דין לא הורגים חייבי מיתות בשבת, כך גם לא נהרוג בא במחותרת. קמ"ל שמותר משום פיקוח נפש.

אלא דמים לו וכו': אבל קשה מדוע צריכה הברייתא להשמיע לנו 'דמים לו בין בחול בין בשבת' (באבא שבא לבנו), הרי אם בחול אסור להרוג אותו ודאי שבשבת לא.

תירוץ: אמר רב ששת לא נצרכא אלא לפקח עליו את הגל: אם בתוך כדי החתירה שלו בשבת, נפל עליו גל של אבנים, מותר לפנות את האבנים בשבת כדי להציל אותו. (אבל אם הוא היה בא במחותרת שאין לו דמים, היה אסור להציל אותו כי הוא חייב מיתה ונחשב לאדם הרוג).

*

תנו רבנן 'והוכה' בכל אדם, 'ומת' בכל מיתה שאתה יכול להמיתו: "אם במחותרת ימצא הגנב והכה ומת". מהמילה 'והוכה' לומדים שלכל אדם מותר להרוג את הבא במחותרת, לאו דוקא בעל הבית בעצמו. ומהמילה 'ומת' לומדים שמותר להרוג אותו בכל צורה.

קושיא: בשלמא והוכה בכל אדם איצטריך וכו': כי היה מקום לומר שהגנב בא להרוג דוקא את בעל הבית, כי הוא יודע שהוא לא יסכים לו לגנוב את ממונו, ולכן מותר לבעל הבית להרוג אותו קודם לכן. אבל שאר אדם שהגנב לא בא על דעת להרוג אותו, יהיה אסור לו להרוג את הגנב. קמ"ל שמותר כי הגנב הוא 'רודף'.

אלא 'ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו' וכו': מה החידוש בזה? כבר לומדים זאת מרוצח כדלהלן.

דתינא "מות יומת המכה רוצח הוא" אין לי אלא וכו': אם היה כתוב רק לשון אחד של מיתה ("יומת המכה"), היינו חושבים שחייבים דוקא להרוג אותו בסוג המיתה שמגיעה לו ככתוב בתורה, והיינו בסייף. ומריבוי המילה "מות יומת" לומדים שאם אי

אפשר להרוג אותו בסייף (כגון שהוא מכשף או שהוא ברח מעבר לנהר) הורגים אותו בכל מיתה שהיא.

תירוץ: **שאני התם דאמר קרא "מות יומת"**: ואם כן יש שם ריבוי מיוחד, ואי אפשר ללמוד משם לבא במחותרת.

קושיא: **וליגמר מיניה**: מדוע לא נלמד מרוצח לכאן? תירוץ: **משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד**: שניהם כתובים באותו פסוק, ובשניהם התורה חידשה (מריבוי מילים) שאם לא ניתן לעשות ככתוב בפסוק בדיוק, יש לעשות זאת גם באופן אחר (יתבאר להלן).

הדין הוא ששני כתובים הבאין כאחד אין מלמדין. משום שהתורה לא היתה צריכה לכתוב בכתוב השני, שוב פעם שאם לא ניתן לעשות ככתוב במדויק יש לעשות גם באופן אחר. ומכך שחזרה התורה וכתבה זאת שוב, אנו לומדים שדוקא במקומות שהיא פירטה יש לעשות גם באופן אחר, ולא במקום אחר. ולכן לא ניתן ללמוד משם לבא במחותרת.

[שני הכתובים הבאים כאחד הם **"מות יומת הפּוֹנֵה רֹצֵחַ הוּא, גֹּאֵל הַדָּם יְמִית אֶת הָרֹצֵחַ בְּפָנָיו בּו"**. את הלימוד המיוחד ברוצח ביארנו למעלה. ואת הלימוד המיוחד בגואל הדם ביארה הגמרא לעיל (דף מה') שמהריבוי של המילים "בפגעו בו" לומדים שאם אין לנרצח בשגגה 'גואל הדם', בית דין מעמידים אדם אחר שיהיה גואל הדם שלו].

*

תנו רבנן "במחותרת". אין לי אלא מחותרת, גגו חצירו וקרפיפו מנין? ת"ל "ימצא הגנב" מכל מקום. אם כן מה תלמוד לומר "מחותרת"? מפני שרוב גנבים מצויין במחותרת: לאו דוקא גנב שבא במחותרת בחפירה, אלא אפילו אם הוא נכנס בסולם דרך הגג או אפילו דרך החצר והשער היה הפתוח, מותר להרוג אותו! אמנם אז הוא צריך התראה כדלהלן. והסיבה שכתוב בתורה "מחותרת" כי רוב הגנבים רגילים להכנס במחותרת.

תניא אידיך "מחותרת". אין לי אלא מחותרת, גגו חצירו וקרפיפו מנין? תלמוד לומר "ימצא הגנב" מכל מקום. אם כן מה תלמוד לומר "מחותרת"? מחותרת זו היא התראתו: דוקא בא במחותרת מותר להרוג אותו מיד, כי בודאי אם הוא מתאמץ כל כך הוא מתכוין להרוג את בעל הבית. אבל הנכנס דרך גג או חצר צריך התראה.

כלומר בעל הבית מתרה בו בפני עדים "תיזהר, אם תכנס אני אהרוג אותך" והגנב יאמר לו "אם תפריע לי אני אהרוג אותך", ואז אם הוא יכנס שוב מותר להרוג אותו.

*

אמר רב הונא קטן הרודף: קטן הרודף להרוג את חבירו קטן, ניתן להציל את הנרדף בנפשו של הרודף, כלומר להרוג את הקטן הרודף.

הגמרא מבארת שרב הונא סובר רודף אינו צריך התראה. כי דוקא לגבי מיתת בית דין לא הורגים את הרוצח אם לא התרו בו, אבל כאשר הוא רודף לרצוח מישהו מותר להרוג אותו בלי התראה. ההכרח לומר כן, כי אם היה סובר רב הונא שרודף צריך התראה, היה אסור להרוג את הקטן, כי קטן אינו בר התראה.

איתיביה רב חסדא לרב הונא יצא ראשו וכו': אשה המתקשה בלידתה והיא בסכנת נפשות בגלל העובר, מותר למילדת להכניס את ידה לחתוך את העובר לחתיכות ולהוציא אותו, ובכך להציל את האמא. כי העובר עדיין לא נחשב ל'נפש' ואימו קודמת לו. אבל אם העובר כבר הוציא את ראשו החוצה, הוא כבר נחשב ל'נפש' ואין דוחין נפש מפני נפש'.

אך לפי דברי רב הונא שגם לקטן יש דין רודף, מדוע לא הורגים אותו כשהוציא את ראשו, והרי התינוק הוא רודף!

תירוץ: שאני התם דמשמיא קא רדפי לה: אין זה נחשב שהתינוק רודף אותה מעצמו, אלא מהשמים גורמים שהוא יסכן אותה.

נימא מסייעא ליה. רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו: וראה אותו אדם אחר, הוא אומר לרודף - תראה שהנרדף שאתה רודף אחריו הוא ישראל וכן ברית הוא, והתורה אמרה שמותר להרוג אותך כדי להציל אותו. ואז מותר לו להרוג את הרודף. אך לא כתוב שהרודף צריך לקבל את ההתראה. מוכח כדעת רב הונא שרודף אינו צריך התראה.

דחיייה: ההיא רבי יוסי ברבי יהודה היא וכו': הברייתא הזו סוברת כרבי יוסי בר"י הסובר שתלמיד חכם אינו צריך התראה בשום פעם, והורגים אותו בבית דין בלי התראה. כי כל הצורך בהתראה, כדי שהנאשם לא יוכל לטעון שהוא היה שוגג.

ממילא, לדעת רבי יוסי בר"י אפילו בסתם עובר עבירה אין צורך שהנאשם יקבל את ההתראה, אלא רק ישמע אותה (כדי שלא יהיה שוגג). ולכן לשיטתו גם ב'רודף' מספיק שהוא ישמע את ההתראה.

ת"ש רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו, אמר לו ראה שישראל הוא וכו': אם אמר הרודף 'יודע אני שהוא כן' והרג את הנרדף, הוא 'פטור' כלומר אסור להרוג אותו. אבל אם אמר 'על מנת כן אני עושה' (שמוטר לאחרים להרוג אותי), הוא 'חייב' כלומר מותר להרוג אותו. והטעם, כי למדנו לעיל (דף מא') שהוא צריך להתיר את עצמו למיתה.

מוכח שהרודף צריך התראה, שלא כדעת רב הונא.

תירוץ: לא צריכא: מדובר שהוא נמצא בצד אחד של הנהר ורואה את הרודף והנרדף בצד השני. הוא לא יכול להרוג את הרודף, וכל מה שיש לו לעשות זה רק להתרות בו ולהעיד עליו אחר כך בבית דין. ולכן הוא צריך להתרות בו. אבל אם היה יכול להרוג אותו הוא לא היה צריך להתרות בו.

תירוץ נוסף: איבעית אימא. אמר לך רב הונא: אני סובר כתנא שאמר למעלה בא במחותרת אינו צריך התראה כי מחותרת זו היא התראתו. דהיינו בגלל שהוא רודף הוא לא צריך התראה. והתנא הזה אכן חולק על הברייתא הזו שסוברת שרודף כן צריך התראה.